

مرجع‌شناسی عمومی
(فارسی و عربی)

بررسی و تحلیل: دکتر احد پیشگر
عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی آستارا

مؤلف: دکتر قاسم صافی
ناشر: نشر چاپار و سپهر سخن، ۱۳۸۵، ۱۹۰ صفحه
چاپ دوم با تجدید نظر کامل و اضافات

چکیده

بنیان هر علمی بر منابع مرجع استوار است و هر علمی، منابع تحقیقی ویژه‌ای دارد که ابزار کار پژوهشگران و عسای دست کتابداران است و پژوهندگان را در تجسس دانش و دستیابی به اطلاعات بخصوصی یاری می‌دهند و آن‌ها را که به دنبال اطلاعات یا اصلاح اطلاعاتی می‌باشند راهنمایی می‌کنند که کجا و چگونه می‌توانند پاسخ پرسش‌ها را که برای پاسخ‌گویی به نیازی لازم است، بیابند. مطلبی که پیش‌رو دارید معلوماتی در این باب و در خصوص ویژگی‌های کتاب مرجع‌شناسی عمومی تالیف دکتر قاسم صافی ارائه می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: مرجع‌شناسی. منابع مرجع. اطلاع‌رسانی. کتابنامه.

منابع ادبیات فارسی و عربی از پرمراجعه‌ترین و کارآمدترین منابع کتابخانه‌ای می‌باشند و در این باب، تا کنون چند عنوان کتاب حاوی معرفی بخشی از منابع مرجع انتشار یافته است و به معرفی و بررسی اختصاری آن‌ها اتمام شده است. مراجع از منابع سودمند و کلیدی‌اند که پژوهشگران را در شناسایی تحقیقاتشان یاری می‌دهند و منابع موجود در صورتی که به روز و پیوسته در مراتب تجدید نظر و اضافات و مطابقت با تغییرات در ویرایش‌های جدید منابع باشند، مسلماً می‌توانند اطلاعات وسیعی را در دسترس پژوهشگران قرار دهند و موجب می‌شود که محققان با استفاده از این منابع رابط، هم از نتایج تحقیقات بهره‌گیرند و هم از تکرار کارهای مشابه خودداری کنند.

معمولاً مراجع به قصد تسهیل بخشیدن به استفاده علاقه‌مندان از منابع متنوع و مختلف و با هدف معرفی مهم‌ترین منابع، تدوین می‌شوند و کارایی بسیار در انجام مطالعه و پژوهش پژوهشگران و دانشوران رشته‌های گوناگون دارند. پیشرفت شگفت‌انگیز دانش بشری و تقسیم آن به رشته‌ها و شاخه‌های گوناگون از یک طرف و پدیده انفجار اطلاعات از سوی دیگر، ضرورت تدوین مراجع عمومی را فراهم ساخته و هم موجب شده تا پدیده مکتوب سازی دانش و علوم بشری به یک رشته تخصصی با تعاریف، چارچوب‌ها و اصول و قواعد ویژه‌ای تحت عنوان مراجع تخصصی تنظیم گردد.

کتاب مرجع‌شناسی عمومی فارسی و عربی تألیف دکتر قاسم صافی از زمره آخرین منبع روزآمدی است که در این زمینه انتشار یافته و ویراست دوم آن با حجمی مناسب و متدی علمی برای دانشجویان رشته کتابداری و دانشجویان و دانشوران دیگر رشته‌ها که علاقه‌مندند با منابع عمومی مرجع آشنا شوند به زیور طبع درآمده است.

هدف از تألیف کتاب حاضر، عرضه مطالبی پیرامون کتاب‌های مرجع منابع مهم تحقیقی و طرز استفاده از منابع و شیوه مراجعه بدان‌هاست. در این اثر که بیشتر بر جنبه عملی و کاربردی مراجع تکیه دارد، دانش‌طلبان با کلیات شناخت مآخذ و مراجع عمومی فارسی و عربی و پاره‌ای از امهات کتاب‌های مرجع

اختصاصی، و نیز با تذکره‌ها، زندگی‌نامه‌ها، کتاب‌شناسی‌ها، فهرست‌های عمومی و اختصاصی، راهنماها، سالنامه‌ها، آمارها، گاهنامه‌ها، نقشه‌ها، اطلس‌ها، دایره‌المعارف‌ها و فرهنگ‌های مشهور، آشنا می‌شوند و آگاهی‌های لازم در این زمینه‌ها به دست می‌آورند. همچنین از ترتیب و طرز استفاده از فهرست‌ها، نمایه‌ها، فرهنگ‌ها، دایره‌المعارف‌ها و دیگر آثار مرجع آگاه می‌گردند و از این طریق، شیوه تهیه و تدوین اطلاعات موضوعی به علاقه‌مندان تعلیم داده می‌شود تا امکان دسترسی آنان به منابع مورد دلخواهشان آسان‌تر گردد و زمینه تحقیق و تتبع و بهره‌گیری از دانش بشری برای آنان سهل و ممکن باشد.

در کتاب حاضر، علاوه بر توصیف جنبه‌های مختلف مادی و معنوی بخش مهمی از منابع مرجع، به منابع نوشتارهای موجود در زمینه مرجع‌شناسی و نمایه‌های لازم شامل نویسندگان و شخصیت‌ها، کتاب‌ها، مکان‌ها و موضوع‌ها اشاره شده است تا خواننده جستجوگر به آسانی بتواند از منابع در این زمینه، آگاهی لازم به دست آورد. همچنین در پایان هر فصل، مسائل متناسب با محتوای فصل طرح شده تا بر ارزش آموزشی کتاب بیفزاید.

چاپ جدید این کتاب، جامع‌تر از چاپ گذشته است و مزایای دیگر آن، اضافه شدن اطلاعات نو پیرامون مباحث و مطالب آمده در چاپ اول است. بر این مبنا در بازنگری و تدوین آن، کوشش شده حتی المقدور، اطلاعات جامعی در موضوع‌های مورد بحث ارائه شود و به مهم‌ترین نمونه‌های کلیدی از انواع منابع مرجع اشاره گردد و معلومات و دانستنی‌های لازم و روزآمد پیرامون آن‌ها با نثری موجز و روان آورده شود.

در تدوین و تصنیف این کتاب با تکیه بر تجربه چندین ساله مؤلف در تدریس درس مرجع‌شناسی و تتبع کافی در منابع مرجع و بررسی بیش از ۳۰۰ کتاب، کوشش به عمل آمده است که مطالب نظری و روش‌های تجربی به نحوی تنظیم شود که برای مربیان و استادان قابل تدریس باشد. همچنین با شرح کافی و ذکر مثال‌های متعدد، مورد استفاده مستقیم دانشجویان مراکز تعلیمی و متعلمین دوره‌های کاردانش و آموزش‌های ضمن خدمت قرار گیرد.

منابع و مصادری که در این کتاب مورد استفاده قرار گرفته، اصل منابع و ویرایش‌های بعدی آن‌ها بوده که عمده آن‌ها در متن، و بخشی در پایان کتاب آورده شده است.

از ویژگی‌های بارز دیگر این کتاب که نشانگر ارزشمند بودن این اثر است، توجه به معرفی منابع جدید مرجع و ابزارهای نوین اطلاعاتی چون لوح‌های فشرده است و نیز ذکر مشخصات کتاب‌شناسی منابعی است که هسته اولیه آن را علاوه بر تجربه و مطالعات شخصی نگارنده تشکیل داده و مولف در پایان کتاب همراه نمایه‌ای از متن کتاب ارائه کرده است.

کتاب حاضر در نه فصل تنظیم شده که عبارتند از فصل اول: مراجع و نحوه استفاده از آن؛ فصل دوم: فرهنگ‌ها؛ فصل سوم: دایره‌المعارف‌ها؛ فصل چهارم: کتاب‌شناسی‌ها؛ فصل پنجم: زندگی‌نامه‌ها، فصل ششم: سالنامه‌ها؛ فصل هفتم: دستورنامه‌ها، راهنماها و گاهنامه‌ها؛ فصل هشتم: نقشه‌ها و اطلس‌ها؛ فصل نهم: کتابنامه و نمایه.

آنچه در ساختار هر فصل دیده می‌شود شامل مقدمه، معرفی برخی منابع مهم، شیوه ارزیابی منابع و تعدادی پرسش است. این شیوه منسجم در تمام فصل‌ها رعایت شده و نظام موضوعی مناسبی را پدید آورده است.

مطالعه این کتاب سودمند و مستند به دانشجویان و پژوهشگران ارجمند و علاقه‌مند توصیه می‌شود.